

TRANSLATION

Of Education by John Milton

Translated by Nino Kvitsinadze

ჯონ მილტონი „განათლების შესახებ“

სწავლულ სამუელ ჰარტლიბს
ბატონო ჰარტლიბ,

დიდი ხნის წინ დავრწმუნდი, რომ როდესაც ისეთ რამეს ვამბობთ ან ვაკეთებთ, რომელიც დამახსოვრებისა და მიბადვის ღირსი გახდება, ჩვენ უნდა გვამოძრავებდეს მხოლოდ და მხოლოდ ღმერთისა და კაცობრიობის მიმართ სიყვარული. ახლა მე გწერთ განათლების სფეროს გარდაქმნის შესახებ. ეს ერთერთი ყველაზე დიდებული და კეთილშობილი საქმე გახლავთ მათ შორის, რაზედაც ღირს ადამიანმა რომ იფიქროს. ეს საჭიროა ჩვენი ერისათვის. უამისოდ იგი დაილუპება. ამ დროისათვის მე ჩემს აზრს სრულყოფილად არ ჩამოვაცალიებები, რომ არა თქვენი გულწრფელი თხოვნა და სერიოზული შეგონებანი. ამჟამად ჩემი გონება მიმართულია იმ საკითხებისაკენ, რომლის ცოდნა და გამოყენება სხვას არაფერს მოგვიტანს, გარდა ჭეშმარიტების განდიდებისა და მშვიდი, პატიოსანი ცხოვრებისა. პირადი მეგობრობის ვერანაირი წესი და კანონი ვერ მაიძულებს მე, რომ შევიცვალო ჩემი ადრინდელი შეხედულებანი, თუმცა მე კვლავ ვხედავ იმ მიზნებს და მოქმედებებს, რამაც თქვენს მიმართ ჩემი პატივისცემა გამოიწვია. ეს გახლავთ თქვენი შესანიშნავი გზავნილი შორეული ქვეყნიდან. იგი ჩვენს კუნძულს უდიდესი სიკეთისა და წარმატებისაკენ უბიძგებს.

როგორც მე მსმენია, თქვენ ასეთივე რეპუტაციით სარგებლობთ ყველაზე განათლებულ ავტორიტეტთა შორის, რომელთა სიბრძნეც საყოველთაოდ არის აღიარებული; რომ აღარაფერი ვთქვათ იმ ცნობილ მიმოწერაზე, რომელიც თქვენ უცხო ქვეყნებთან გაგაჩნიათ. ასევე თქვენს მიერ შესრულებულ არაჩვეულებრივ სამუშაოზე და იმ შრომისმოყვარეობაზე, რომელსაც თქვენ ავლენთ როგორ აქ, ჩვენს სამშობლოში, ისე - ზღვის გადაღმა, შორეულ ქვეყანაში ყოფნის დროს. ეს ან ყოვლისშემძლე ღმერთის ნებით ხდება, ან ბუნების ამოუცნობი ძალით, რომელიც ასევე ღმერთის შემოქმედებაა.

მე არ შემძლია ვიფიქრო, რომ ისეთი რეპუტაციის მქონე, პატივსაცემი და დაფასებული ადამიანი, როგორც თქვენ ბრძანდებით, დაკარგავდით თქვენს

გამჭრიახობას და რაიმე უვარგის ან ზედმეტად მოსაწყენ არგუმენტს მოიშველიებდით. მაგრამ თქვენ აღიარებთ, რომ მიიღეთ უდიდესი კმაყოფილება იმ დისკუსიებისგან, რომლებიც ჩვენ გვქონდა ამ საკითხთან დაკავშირებით. თქვენ

მზადყოფნას გამოხატავთ და თითქმის დარწმუნებული ხართ, რომ იმას, რასაც თქვენ ჩემგან ითხოვთ, მე სამომავლოდ არ გადავდე. ამ საქმის გადადება არც შემძლია და არც შეიძლება, იმდენად დიდია ამჟამად მისი განხორციელების საჭიროება. ჩვენ დიდი შესაძლებლობა გაგვაჩნია რომ შევეცდოთ იმის გაკეთებას, რაც ღმერთს უკვე წინასწარ აქვს განზრახული.

მე არ შევეწინააღმდეგები თქვენს მიერ ჩემზე დაკისრებულ ვალდებულებას, იმის მიუხედავად, ადამიანურია იგი თუ ღვთაებრივი. თქვენი თხოვნის თანახმად, მე წერილობით გადმოგცემთ იმ აზრებს, რომლებიც აქამდე ჩემს გონებაში უჩუმრად არსებობდნენ. ეს გახლავთ ჩემი მოსაზრება განათლების უკეთესი სისტემის შესახებ. იგი მოცულობით და შინაარსით საკმაოდ დიდია, მაგრამ მისი მიღწევა და განხორციელება ბევრად მოკლე დროში შეიძლება იმასთან შედარებით, რაც აქამდე პრაქტიკაში ყოფილა. ვეცდები სათქმელი მოკლედ გადმოგცე. რა თქმა უნდა, ჩვენი ქვეყნის უკიდურეს საჭიროებებს ლაპარაკზე მეტად მოქმედება სჭირდება. მე გაგიზიარებთ იმას, რაც შევისწავლე ძველი, სახელგანთქმული ავტორებისაგან. ჩემი ინტუიცია მკარნახობს, რომ მე უკვე აღარ უნდა ვეძებო და ვიკითხო სხვადასხვა ენის სწავლების შესავალი ნაწილები ანდა თანამედროვე პედაგოგიკა. მე რელიგიური და საერო ცოდნის ძიებაში, მასზე შრომასა და ფიქრში მრავალი წელი გავატარე და მსურს გაგიზიაროთ იმ დაკვირვების რამოდენიმე შედეგი, რომლებიც მე საუკეთესოდ მიმაჩნია. თუ თქვენ მიიღებთ და გამოიყენებთ ჩემს განახლებულ ხედვას, იგი თქვენს განკარგულებაშია.

განათლება დასრულებულად შეგვიძლია მივიჩნიოთ მაშინ, როცა შევძლებთ გამოვასწოროთ ჩვენი პირველი წინაპრების (გულისხმობს ადამს და ევას) ღვთისადმი დაუმორჩილებლობის შედეგები. ამისკენ მიმავალი გზა გახლავთ ღმერთის შესახებ ცოდნის მიღება, მისი სწორი გზით შეცნობა, ამ ცოდნაზე დაყრდნობით უფლის შეყვარება, მისი მიბაძვა და მცდელობა, რომ მისი მსგავსი გავხდეთ, იმდენად, რამდენადაც ეს შესაძლებელია ადამიანისათვის. ჩვენმა სულებმა ჭეშმარიტი სათნოება უნდა შეიძინონ და თუ მას ზეციური რწმენის მაღლთან გავაერთიანებთ, მივიღებთ უმაღლეს სრულყოფილებას. ადამიანში ცნობიერება ასე თავისთავად ვერ გაჩნდება. ცნობიერება მხოლოდ ისეთ საგნებს აღიქვამს, რომლებიც შეიძლება ჩვენი გრძნობის ორგანოების საშუალებით აღვიქვათ - დავინახოთ, მოვისმინოთ ან შევეხოთ. ადამიანს უჭირს უხილავი ცნებების იოლად აღქმა და ღმერთის შეცნობამდე იგი ასე ადვილად ვერ მიაღწევს. თუმცა იგი ხილულ მიწიერ არსებებს თანმიმდევრულად და გულმოდგინედ შეისწავლის. ამიტომაც ღმერთის შესახებ ცოდნის მისაღებად კეთილგონივრულად უნდა გამოვიყენოთ იგივე მეთოდი. მე ვხედავ, რომ ყველა ერს არ გააჩნია სწავლების ყველანაირი მეთოდის გამოყენებისათვის საკმარისი გამოცდილება და ტრადიციები.

ჩვენ ძირითადად გვასწავლიან იმ ხალხების ენებს, რომლებიც ითვლებიან ყველა

დროის უბრძენეს და შემდგომ ამისა, ყველაზე შრომისმოყვარე ერებად. ენა მეტი არაფერია, თუ არა ინსტრუმენტი, რომელიც გადმოგვცემს ინფორმაციას, რომლის ფლობაც ჩვენთვის სასარგებლოა. და მიუხედავად იმისა, რომ ლინგვისტმა უნდა იამაყოს საკუთარი თავით, თუ იგი ფლობს ყველა იმ ენას, რომლებიც ბაბილონის გოდოლის დანგრევის შემდგომ მსოფლიოში წარმოიშვა; თუ მას არ შეუსწავლია რაიმე ღირებული ამ ენების გამოყენებით, ისევე, როგორც მან სიტყვები და ლექსიკა შეისწავლა, იგი ვერანაირად ვერ ჩაითვლება განათლებულ ადამიანად, ისევე, როგორც ნებისმიერი გლეხი ან ვაჭარი, რომელიც მხოლოდ თავის მშობლიურ დიალექტს ფლობს კარგად.

ამის შედეგად ჩნდება ბევრი შეცდომა, რომელთა გამოც სწავლა ზოგადად ასეთ უსიამოვნო და წარუმატებელ საქმიანობად არის ქცეული. პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ ჩვენ ძალიან შეუფერებლად და არასწორად მიგვაჩნია სიცოცხლის შვიდი ან რვა წლის ასე უბრალოდ დაკარგვა მხოლოდ იმისათვის, რომ ცოტაოდენი საცოდავი ლათინური ან ბერძნული შევაკოწიწოთ, მაშინ, როცა შეიძლება ეს ენები სხვა მეთოდის გამოყენებით ადვილად და სასიამოვნოდ ვისწავლოთ მხოლოდ ერთ წელიწადში. ცოდნის მიღებას ძალიან აფერხებს სკოლებსა და უნივერსიტეტებში დაკარგული წლები, უმეტესწილად უსაქმურად გატარებული არდადეგები და ასევე ის დრო, რომელსაც ბავშვები მასწავლებელთა უაზრო მოთხოვნების დაკმაყოფილებაში ფლანგავენ. ბავშვების ჯერ განუვითარებელ გონებას აიძულებენ შექმნან თხზულებები, ლექსები და ორატორული გამოსვლები, მაშინ, როცა ეს საქმიანობა მხოლოდ მომწიფებული გონებისათვის არის განკუთვნილი. ეს ყველაფერი შეიძლება იყოს შემაჯამებელი სამუშაო მხოლოდ იმ გონებისთვის, რომელიც ხანგრძლივი კითხვისა და დაკვირვების შედეგად უკვე სრულად განვითარებულია და შეთვისებული აქვს ელემენტური მაქსიმები და მეცნიერების სხვადასხვა დარგში არსებული მრავალმხრივი გამოგონებები. და თუ ეს საცოდავი ახალგაზრდები წარმატებას ვერ აღწევენ, ეს მათი ბრალი სრულებითაც არ არის, ისევე როგორც ადამიანის ბრალი არ შეიძლება იყოს ცხვირიდან სისხლდენა, რადგან ეს ბუნებრივად ხდება და ადამიანს ამისი კონტროლი არ შეუძლია. მათი მეცადინეობა შეიძლება შევადაროთ ნაყოფის მოწყვეტის მცდელობას მაშინ, როცა ის ჯერ ისევ მკვახეა. ისინი ითვისებენ უვარგის ლათინურ ფრაზებს, ბერძნულ იდიომებსა და თვითნებურად ნასწავლ ანგლიციზმებს, რომლებიც წასაკითხად არასასიამოვნო და საძაგელია. თუმცა მათ წაკითხვას გვერდს ვერ ავუვლით იმ ავტორებთან ერთად, რომელთა წიგნებიც უნდა დავდექოთ და გადავყლაპოთ. ისინი უგემურნი არიან, მაგრამ თუ გარკვეული მომზადებისა და მეტყველების საფუძვლის შექმნის შემდეგ ენის ზოგიერთი კონსტრუქცია მათ მეხსიერებაში დარჩება, ეს მოსწავლეებს მიიყვანს პრაქტიკამდე, რაც რამოდენიმე მცირე მოცულობის რჩეული წიგნის ზედმიწევნით შესწავლას გულისხმობს. ამის შემდგომ ისინი დაუყოვნებლივ განაგრძობენ სასარგებლო

საგნების შინაარსის გაცნობას, სათანადო თანმიმდევრობით შეისწავლიან ხელოვნებას. ამით სტუდენტები სწრაფად შეძლებენ მათ მიერ შესწავლილი ენა პრაქტიკაში გამოიყენონ. მე ამას მივიჩნევ ენების სწავლის ყველაზე რაციონალურ და შედეგიან გზად და დიდი იმედი მაქვს, რომ ჩვენ ახალგაზრდობის წლებს ნაყოფიერად გავატარებთ და ღმერთთან მართალნი ვიქნებით.

რაც შეეხება ხელოვნების სწავლების ამჟამად მიღებულ მეთოდს, მე მიმაჩნია რომ ეს უნივერსიტეტების უძველესი შეცდომაა, რომელიც ჯერ არ არის სრულად გამოსწორებული ბარბაროსული ეპოქის სქოლასტიკის უცოდინარობის შემდგომ. იმის მაგიერ, რომ სწავლება ხელოვნების მარტივი დარგებიდან დაეწყოთ, რაც ასე ცხადი და ჭკუასთან ახლოა, ახალბედა სტუდენტებს, რომლებიც ჯერ ასეთი დონის ცოდნის მისაღებად მზად არ არიან, ასწავლიან ყველაზე ინტელექტუალურ აბსტრაქციებს ლოგიკაში და მეტაფიზიკაში. სტუდენტები ახლა ხანს გრამატიკის წყალმარხი ადგილებში სულელურად იყვნენ გაჩხერილნი, სწავლობდნენ რა რაღაც საცოდავ სიტყვებსა და კონსტრუქციებს, და უეცრად აღმოჩნდნენ სრულიად სხვა გარემოებასა და კლიმატურ პირობებში. აქ ისინი თავიანთი არასტაბილური და არასაიმედო ცოდნით, დაბნეულნი და გაურკვევლობაში მყოფნი ბრმად მიიკვლევდნენ გზას და აქეთიქით ეხეთქებიან მათთვის სრულიად გაუგებარი საკამათო საკითხების სიღრმეებში. ეს უმეტეს შემთხვევებში სწავლის მიმართ სიძულვილსა და ზიზღში გადაიზრდება. ისინი მოტყუებულნი რჩებიან უაზრო ცნებებით და არათანმიმდევრული და მათთვის გაუგებარი საუბრებით, მაშინ როდესაც მათ მიმზიდველი და ღირებული განათლების მიღების მოლოდინი ჰქონდათ. სიღარიბე ან ახალგაზრდობის წლები მათ დაუყოვნებლივ უბიძგებს სხვა გზას დაადგენ. ისინი ხშირად მოექცვიან ხოლმე მეგობრების გავლენის ქვეშ. ან კიდევ ამბიციური, მერკანტილური, მაგრამ უმეცარი მინისტრის კარიერის გაკეთებისაკენ მიისწრაფვიან. ზოგიერთი ახალგაზრდა კანონის მსახური გახდება. მათი მიზნები უნდა ემყარებოდეს ბრძნულ განჭვრეტას და სამართლიან თანასწორობას. მათ უნდა იმოქმედონ ღვთის ნების შესაბამისად და არა ისეთი გზებით, რომლებიც ემსახურება მათ ეგოისტურ ინტერესებს. მაგრამ განათლებას არ მოუმზადებია ისინი ამ მიზნებისათვის. ამის მაგიერ ისინი იყენებენ "სამართლებრივ" ენას, აჭიანურებენ საქმეებს და მხოლოდ საკუთარი ჯიბის გასქელებაზე ფიქრობენ. სხვები სახელმწიფო სამსახურისაკენ მიისწრაფვიან, მაგრამ ისინი იმდენად უპრინციპონი არიან სამართლიანობისა და მიუკეძობლობის საკითხში, რომელიც არასოდეს შეუსწავლიათ, რომ მლიქვნელობა, სასამართლო თაღლითობა და მონარქიის ტირანიის გამამართლებელი აფორიზმები უმაღლეს სიბრძნედ მიაჩნიათ. მათ უნაყოფო და უსიცოცხლო გულებში ფესვგადგმულია უპატიოსნება, რაც განათლების ამჟამინდელ სისტემაში მორალისადმი უყურადღებობით არის გამოწვეული. ამიტომ ასეთი ადამიანები ამორალობის მონებად არიან ქვეყლნი, რისგანაც, ჩემი აზრით, ვერასოდეს გათავისუფლდებიან. სხვები უფრო მეტად

სასიამოვნო და მსუბუქი განწყობით და ზერელე სულიკვებით გადიან პენსიაზე. უზრუნველობისა და ფუფუნებისაგან სიამოვნების მიღებაზე უკეთესი ამქვეყნად არაფერი ეგულებათ. თავიანთ ცხოვრების დღეებს დროსტარებასა და მხიარულებაში ატარებენ. ეს ნამდვილად ყველაზე ბრძნული და უსაფრთხო გზაა, ვინაიდან ისინი იმ პატიოსნებითა და მორალური სიწმინდით ვერ დაიკვებნიან, რაც ქრისტიანს უნდა ახასიათებდეს. ეს სკოლებსა და უნივერსიტეტებში მათი უსარგებლოდ გატარებული ადრეული ახალგაზრდობის ნაყოფი გახლავთ. უკეთესი განათლება რომ მიეღოთ, ისინი შეძლებდნენ ყოფილიყვნენ სამართლის ღირსეული მსახურები. ჩვენ უმეტესწილად სწორედ ასე ვიქცევით - შევისწავლით უბრალო და უმნიშვნელო სიტყვებს ან კიდევ ისეთ საგნებს, რომლებიც ჯობდა რომ საერთოდ არ გვესწავლა.

მე აღარ დაგაკარგვინებთ დროს იმისი ჩამოთვლით, რას ვაკეთებთ არასწორად, არამედ პირდაპირ გიჩვენებთ სწორ გზას სათნო და კეთილშობილი განათლებისაკენ. პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ ეს გზა ძალზე შრომატევადია, მაგრამ იგი ახალია, სწორი და ისეთი სავსე დადებითი პერსპექტივებით და ყოველი მხრიდან გარემოცული მელოდიური ჰანგებით, რომ ამაზე მომხიბვლელი ორფეოსის ქნარის ხმაც კი არ იქნებოდა. მე ეჭვი არ მეპარება რომ თქვენ ბევრი შრომა მოგიწევთ ჩვენი მოსაწყენი და უზარმაცესი ახალგაზრდებისათვის, რომელთაც ამჟამინდელი განათლების სისტემის უვარგისობის გამო ცოდნის მისაღებად შესაბამისი საფუძველი ვერ შეიქმნეს. ჩვენ მოგვიწევს ძალით გამოვატერიოთ ჩვენი ყველაზე რჩეული და იმედისმომცემი გონების მქონე ახალგაზრდები იმ სულელური ნადიმიდან, სადაც მათ წინაშე გაშლილია ყველანაირი საკვები და გასართობი. ეს მათ დაბრკოლებებს უქმნით ყველაზე სათუთ ასაკში, როცა ადამიანის გონება სწავლებას და აღზრდას ყველაზე ადვილად ემორჩილება. ამიტომ მე სრულყოფილს და ღირსეულს ვუწოდებ ისეთ განათლებას, რომლის მიმღები შეძლებს იმოქმედოს სამართლიანად, პროფესიონალურად და დიდსულოვნად ყველანაირ კერძო თუ საჯარო სამსახურში, ომისა თუ მშვიდობიანობის დროს. ეს უნდა გაკეთდეს თორმეტიდან ოცდაერთ წლამდე, იმაზე ნაკლებ დროში, ვიდრე ამისათვის ახლა არის გამოყოფილი გრამატიკისა და სოფისტიკის ტრივიალური წვრილმანებისათვის. განათლების პროცესი უნდა დალაგდეს აქ მოცემული თანმიმდევრობით.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოიძებნოს საკმარისად დიდი შენობა და მიწის ისეთი ნაკვეთი, რომელიც აკადემიისათვის შესაფერისი იქნება. იგი საკმარისი სიდიდის უნდა იყოს, რომ იქ დაახლოებით ასორმოცდაათმა ადამიანმა შეძლოს ცხოვრება. აქედან დაახლოებით ოცი ადამიანი მომსახურე პერსონალი იქნება, რომელთაც ერთი ხელმძღვანელი ეყოლებათ, რომელსაც ექნება უნარი, რომ გონივრულად მართოს ყველაფერი ან მოახდინოს ყველანაირი საქმის

ზედამხედველობა და კონტროლი. ეს ადგილი ერთდროულად უნდა იყოს სკოლაც და უნივერსიტეტიც, რათა სტუდენტებს არ გაუჩნდეთ სხვა სასწავლებელში

გადასვლის საჭიროება, გარდა იმ შემთხვევებისა, თუ ეს იქნება სპეციალიზებული სამართლის ან სამედიცინო კოლეჯი, სადაც ისინი პრაქტიკულ სწავლებას გაივლიან. მაგრამ რაც შეეხება იმ ზოგად განათლებას, რომელსაც მთელს ჩვენს დროს დავუთმობთ, უილიამ ლილის წიგნებით დაწყებული, ხელოვნების მაგისტრის ხარისხით დამთავრებული, ეს უნდა იყოს სრულყოფილი და ყოვლისმომცველი ცოდნა. ამ ნიმუშის მიხედვით, შეგვიძლია იმდენი შენობა გადავაკეთოთ ამ დანიშნულებით გამოსაყენებლად, რამდენიც საჭირო იქნება ყველა ქალაქში მთელი ქვეყნის მასშტაბით. ეს ყველგან აამაღლებს განათლებისა და მოქალაქეების შეგნების დონეს. დაახლოებით ის რაოდენობა უნდა შეგროვდეს, რამდენიც ქვეითთა ასეულში ან კავალერიის ორ საჯარისო ნაწილშია. მათი ყოველდღიური საქმიანობა, როგორც წესი, სამ ნაწილად უნდა დაიყოს: სწავლა, ფიზიკური ვარჯიში და კვება.

რაც შეეხება სასწავლო პროცესს, იგი პირველ რიგში უნდა დაიწყოს გრამატიკის მთავარი და აუცილებელი წესებით, იმით, რომელსაც ჩვენ ახლა ვიყენებთ, ან რაიმე კიდევ უფრო უკეთესით. ამასთან ერთად სტუდენტების მეტყველებისათვის საჭიროა მკაფიო და სუფთა გამოთქმის ჩამოყალიბება, რომელიც, შესაძლებლობის ფარგლებში, მაქსიმალურად ახლოს იქნება იტალიურთან. ეს განსაკუთრებით ხმოვნებს ეხება. ჩვენ, შორეულ ჩრდილოეთში მცხოვრები ინგლისელები, ჩვენს ცივ ჰაერში პირს ფართოდ არ ვაღებთ, რათა სამხრეთულ ენაზე თანაბარი და ელეგანტური გამოთქმით ვისაუბროთ. მაგრამ სხვა ყველა ერთან შედარებით ნაკლებად ხმაურიანნი და თავშეკავებულნი ვართ. ინგლისელის პირით ლათინურის შებილწვა ისევე საშინლად ჟღერს, როგორც სასამართლოში სასაუბრო ფრანგული. ამის შემდგომ სტუდენტები უნდა ვაქციოთ გრამატიკის ყველაზე საჭირო საკითხების ექსპერტებად. ამასთან ერთად ჯერ კიდევ ადრეულ წლებში უნდა ჩავუნერგოთ სათნოების და ჭეშმარიტი შრომის მიმართ სიყვარული, იმაზე ადრე, ვიდრე მათ აქაიქ ხეტიალის დროს რაიმე სხვა მაამებელი ცდუნებები ან უსარგებლო პრინციპები არ შეუთვისებიათ. უნდა გავაცნოთ მათ რაიმე მარტივი და სასიამოვნო საგანმანათლებლო წიგნი, რაც ბერძენი ავტორებისაგან შემოგვრჩა, მაგალითად ცებესი, პლუტარქე და სოკრატეს დიალოგები. მაგრამ, ჩვენ არ გვაქვს შემორჩენილი არც ერთი კლასიკოსი ავტორიტეტის ნაწარმოები ლათინურ ენაზე, გარდა კვინტილიანეს პირველად დაწერილი ორი-სამი წიგნისა, და სხვა რამოდენიმე რჩეული ნაწარმოები. მაგრამ აქ სწავლების მთავარი უნარი და საფუძველი ის არის, რომ გამოვიყენოთ ყველანაირი შესაძლებლობა და შესაფერის დროს მივაწოდოთ ისეთი ლექციები და ახსნა-განმარტებები, რითაც სტუდენტებს მორჩილებისა და სწავლის

სურვილს ჩავუნერგავთ და მათში გავაღვიძებთ სათნოების მიმართ აღტაცებას, რაც შერწყმული იქნება უმაღლეს ცხოვრებისეულ იმედთან - გახდნენ მამაცი ადამიანები და ღირსეული პატრიოტები, რომლებიც სახელგანთქმულები არიან ყველა ეპოქაში და იმსახურებენ ღმერთის სიყვარულს. მათ შეიძლება გაუჩნდეთ ზიზღი მათი

ბავშვური და ცუდი აღზრდით მიღებული ჩვეულებების მიმართ და აღფრთოვანდნენ მამაკაცური თვისებებით და იმ სავარჯიშოებით, რაც მათ ჯენტლმენებად გახდომაში დაეხმარებათ. მასწავლებელმა, ვისაც გააჩნია ამ მეთოდისათვის შესაბამისი ხელოვნება და მჭერმეტყველება, უნდა გამოიყენოს ნაკლებად მკაცრი, მაგრამ შედეგიანი და დამაჯერებელი მიდგომა და თუ ამის საჭიროება იქნება, გაუზიაროს სტუდენტებს გაცნობიერებული შიშიც. მაგრამ ძირითადად მან უნდა საკუთარი მაგალითით ასწავლოს და მაშინ შესაძლებელი გახდება უმოკლეს დროში შესძინოს მათ გასაოცარი სიბეჯითე, შრომისმოყვარეობა და სიმამაცე; აავსოს მათი ახალგაზრდა გულები ისეთი გულწრფელი, უმანკო და კეთილშობილი სულისკვეთებით, რომელიც მათს უმეტესობას სწორუპოვარ და სახელგანთქმულ ადამიანებად აქცევს. ამავდროულად, დღის სხვა მონაკვეთში, მათ შეიძლება შეისწავლონ არითმეტიკის წესები და ამის შემდგომ მალევე გადავიდნენ გეომეტრიის ელემენტებზეც, როგორც ეს სწავლების ძველი წესით ხდებოდა. საღამოს, ვახშმის შემდეგ, დაძინებამდე საუკეთესო დროა რომ მათი გონება რელიგიის მარტივი საფუძვლებისა და წმინდა წერილის შესწავლას მივაპყროთ. შემდგომი ნაბიჯები იქნება იმ ავტორების გაცნობა, რომლებიც მიწათმოქმედების შესახებ წერენ: კატონი, ვარო და კოლუმელა, რადგან ესენი შედარებით მარტივი საკითხავია. და თუ ენა რთული აღმოჩნდება, ეს უკეთესია, რადგან ეს სირთულე მათი ასაკის შესაბამისი იქნება. ეს იქნება მათი წახალისება და შესაძლებლობის მიცემა, რათა შემდგომში უკეთ შეძლონ მათი ქვეყნის ნიადაგის დამუშავება, ცუდი ნიადაგის აღდგენა და იმ ნარჩენების გადამუშავება, რომლებიც ვარგისია. ამ თემას ეხება ერთერთი ჰერკულესის ქებათაგან. მანამ, სანამ ამ ავტორების ნახევარს წაიკითხავენ, (რაც მალე ყოველდღიური მძიმე შრომა გახდება), მათ სხვა არჩევანი არ აქვთ გარდა იმისა, რომ დაეუფლონ ყოველდღიური ცხოვრებისეული მოვლენების აღმწერ პროზას. ამის შემდეგ ისინი საფუძვლიანად იქნებიან მომზადებულნი იმისათვის, რომ აირჩიონ სასწავლად ნებისმიერი თანამედროვე ავტორი, ისწავლონ გლობუსისა და ყველანაირი რუკის გამოყენება, თავდაპირველად ძველი სახელწოდებები და შემდეგ -ახალი. მათთვის შესაძლებელი გახდება წაიკითხონ ბუნებრივი ფილოსოფიის ნებისმიერი კომპეტენტური ნაშრომი. ამასთან ერთად შეიძლება ბერძნული ენის შესწავლის დაწყებაც, იგივენაირად, როგორც ზემოთ ლათინურის შესახებ მოგახსენეთ. ასე გრამატიკის სირთულეები მალე გადაილახება, და მათ წინაშე არისტოტელეს ფიზიოლოგია და თეოფრასტეს ნაშრომები გადაიშლება. და მე ვფიქრობ რომ სტუდენტები სათანადოდ დააფასებენ იმ ღვაწლს, რაც მათ ბუნებისმეტყველების

განვითარებაში შეიტანეს. იგივენაირი წვდომა ექნებათ მათ ვიტრუვიუსის, ცელსუსის, მელას, სოლინუსის, პლინიუსის და სენეკას ნაშრომებზე. ამგვარად არითმეტიკის, გეომეტრიის, ასტრონომიის, გეოგრაფიის და ფიზიკის ძირითადი მოკლე კურსის შესწავლის შემდეგ მათ შეეძლებათ გადაინაცვლონ მათემატიკაზე, ტრიგონომეტრიის გამოყენებით მეცნიერებაზე და ამის შემდეგ უკვე გადავიდნენ

ფორტიფიკაციის, არქიტექტურის, სამხედრო ინჟინერიის ან ნავიგაციის შეწავლაზე. ბუნების ფილოსოფიის ფარგლებში მათ თავისუფლად შეუძლიათ შეისწავლონ მეტეორები, მინერალები, მცენარეები და ცოცხალი ორგანიზმები და მივიდნენ ანატომიამდე. ამის შემდეგ უკვე შეიძლება წაიკითხოთ რომელიმე ავტორის ნაშრომი მედიცინის შესახებ, რომელიც ძალიან დამღლეული და მოსაწყენი არ იქნება. ისინი შეისწავლიან ადამიანის ტემპერამენტის ტიპებს ან თუ როგორ გაუმკლავდნენ საჭმლის მონელების დარღვევას. და ის, ვინც შეძლებს ამის გონივრულად და დროულად გაკეთებას, იქნება არა მხოლოდ დიდებული ექიმი თავისი თავისთვის ან მეგობრებისათვის. ასეთ ექიმს შეუძლია საჭირო დროს მთელი არმია გადაარჩინოს ეკონომიური ან სრულიად უფასო საშუალებებით და ნება არ მისცეს ახალგაზრდა მამაკაცების ჯანმრთელ და ძლიერ სხეულებს სადღაც სახლიდან შორს დაღპნენ ამ დისციპლინების არცოდნის გამო. ეს დიდად სამწუხარო იქნებოდა და ასევე დიდი სირცხვილი მეთაურისათვის. რა უშლის ხელს ბუნებისმეტყველებისა და მათემატიკის წინ წამოწევას? გარდა ამისა, მათ შეიძლება შეიძინონ მონადირეების, ბაზიერების, მეთევზეების, მწყემსების, მეზღვეების, აფთიაქარების საჭირო და სასარგებლო გამოცდილება. ასევე სხვა დარგის მეცნიერები - არქიტექტორები, ინჟინრები, მეზღვაურები, ანატომები -ზოგი საზღაურის სანაცვლოდ და ზოგიც საკუთარი კეთილი ნებით დაეხმარება ასეთ იმედისმომცემ სასწავლებელს. ეს სტუდენტებს მისცემს ისეთი ბუნებრივი ცოდნის ნაერთს, სადაც თეორია რეალურ პრაქტიკასთან არის გაერთიანებული და რომელიც ადამიანს არასოდეს ავიწყდება. პირიქით - ეს ცოდნა დღითიდღე განსაცვიფრებლად იზრდება და სრულყოფილი ხდება. და ის პოეტები, რომლებიც ამჟამად რთულად წასაკითხად ითვლებიან, იქნებიან ადვილად და სასიამოვნოდ გასაცნობნი - ორფეოსი, ჰესიოდე, თეოკრიტე, არატუსი, ნიკანდრი, ოპიანე, დიონისე. ასევე ლათინურ ენაზე ლუკრეციუსი და მანილიუსი და ვერგილიუსის ის ნაწარმოებები, რომლებიც სოფლის ყოფა-ცხოვრებას ეხება.

ამ დროისათვის განვლილი წლები და ათვისებული კარგი ზოგადი მცნებები განუვითარებს სტუდენტებს გონიერების იმ უნარს, რასაც ეთიკაში პროაირეზს უწოდებენ: ეს ნიშნავს რომ მათ შეეძლებათ სიკეთისა და ბოროტების გარჩევა, მათი განსჯა და გონების თვალთვლით განჭვრეტა. ამის შემდგომ აუცილებელია ჯანსაღი დარიგებების მუდმივად მიცემა, რათა გავაძლიეროთ და სწორ გზაზე დავაყენოთ ისინი. გავაფართოვოთ და წარვმართოთ მათი შეხედულებები სათნოებისა და მანკიერების სიძულვილისაკენ, მაშინ, როცა მათი ახალგაზრდა და მერყევი

გრძნობები პლატონის, ქსენოფონტეს, ციცერონის, პლუტარქეს, ლაერტუსის, ქალაქ ლოკრის დანატოვარის გავლენას განიცდის. მათი საღამოს სწავლების დრო უნდა შემცირდეს, რათა დღის დასასრულს მათ ჰქონდეთ საშუალება გაეცნონ ძველ ალექსანდრის, დავითის ფსალუნებსა და სოლომონის შეგონებებს, სახარებასა და სამოციქულო წერილებს. როდესაც პირადი მოვალეობის გრძნობას, ქცევის წესებს და ღვთის მორჩილებას სრულყოფილად გაითავისებენ, მას შემდეგ მათ შეუძლიათ

დაიწყო ეკონომიკის შესწავლა. ამ დროისათვის ან მანამდეც სტუდენტები იოლად შეძლებენ იტალიური ენის შესწავლას. მათთვის სასარგებლო იქნება რომ მალევე მივცეთ ნება დააგემოვნონ მათთვის გულმოდგინედ და სიფრთხილით შერჩეული ბერძნული, ლათინური ან იტალიური რჩეული კომედიები. ასევე წაიკითხონ ის ტრაგედიები, რომლებიც ოჯახური ცხოვრების საკითხებს შეეხება, როგორცაა სოფოკლეს „ტრაქინია“, ევრიპიდეს „ალკესტი“ და მსგავსი ნაწარმოებები. ამის შემდეგ უნდა გადავინაცვლოთ პოლიტიკის შესწავლაზე, რათა მათ იცოდნენ პოლიტიკური საზოგადოებების საწყისი, დასასრული და მათი მიზეზები, რათა მომავალში ისინი არ გახდნენ საკუთარი თავის რწმენის და მყარი შეგნების არმქონენი და არ დაემგვანონ სუსტ და დრეკად ლერწამს, როგორც ეს კრომველის თანამეგობრობის დროს ხდებოდა და ასეთი სისუსტე ამ ბოლო დროს ბევრმა ჩვენმა დიდმა მრჩეველმაც გამოავლინა. პირიქით, ისინი უნდა გახდნენ ჩვენი სახელმწიფოს მტკიცე ბურჯები. შემდგომ ეტაპზე სტუდენტები საფუძვლიანად უნდა ჩაუღრმავდნენ კანონების და იურიდიული მართლმსაჯულების საფუძვლებს, მათ შორის პირველი და გარანტირებულად საუკეთესო გახლავთ მოსე. და რამდენადაც ადამიანურ სიბრძნეს და წინდახედულებას შეგვიძლია ვენდოთ, დიდებული და ქების ღირსი ბერძენი კანონმდებლები: ლიკურგე, სოლონი, ზალექუსი, ქარონდასი. და ამის შემდგომ იმპერატორ იუსტინიანეს მიერ შექმნილი რომაული კანონები. აქედან სტუდენტები გადაინაცვლებენ საქსონიისა და ინგლისის ზოგადი კანონებისა და წესდებების შესწავლაზე. ასევე კვირა დღეები და ყოველი საღამო შესაძლებელია მოხმარდეს ისეთ ამაღლებულ საგნებს, როგორცაა თეოლოგია და ეკლესიის უძველესი და თანამედროვე ისტორია. მანამდე უნდა გამოიყოს დრო ივრითის შესასწავლად, რათა წმინდა წერილების წაკითხვა ორიგინალში იყოს შესაძლებელი. აქვე შესაძლებელია ქალდეური და სირიული დიალექტების დამატებაც. როდესაც ამ საქმეს წარმატებით დაასრულებენ, მაშინ უნდა შევურჩიოთ ისტორიები, გმირული ლექსები და ატიკური ტრაგედიები, ყველაზე ცნობილი პოლიტიკური გამოსვლები უმაღლესი დონის სახელმწიფოებრივი საკითხების შესახებ, რომლებიც მათ არამხოლოდ უნდა წაიკითხონ, არამედ ზოგიერთი მათგანი ზეპირადაც უნდა ისწავლონ და წარმოთქვან შესაფერისი საზეიმო ინტონაციითა და

გრაციით. მათი სწავლება უნდა დავასრულოთ დემოსთენეს, ციცერონის, ევრიპიდეს ან სოფოკლეს სიმტკიცისა და სულისკვეთების ჩვენებით.

და ბოლოს, მოდის დრო, როდესაც მათთან ერთად უნდა გავეცნოთ ლოგიკას, რიტორიკას და პოეზიას, რომლებიც ხელოვნების ერთ მიმდინარეობაში ერთიანდებიან. მათი შესწავლა ადამიანს შესაძლებლობას აძლევს იმსჯელოს და წეროს ნათლად, ელეგანტურად და შესაფერისი სტილით, იქნება ეს ამაღლებული, საშუალო თუ მდაბალი. ვინაიდან ლოგიკა ძალზე სასარგებლო რამ გახლავთ, მას უნდა დაეთმოს შესაბამისი ყურადღება სათანადოდ დალაგებული თემებითა და საკითხებით, სანამ არ დადგება დრო რომ გავაცნოთ სტუდენტებს გრაციოზული და

მოხდენილი საგანი - რიტორიკა, რომელიც უნდა შეისწავლონ პლატონის, არისტოტელეს, ფალერიუსის, ციცერონის, ჰერმოგენეს და ლონგინუსის წესების მიხედვით. ამას მოჰყვება პოეზია, ან შეიძლება წინაც უსწრებდეს მას, რადგან პოეზია ნაკლებად დახვეწილი და სათუთია ორატორობასთან შედარებით. მაგრამ იგი მეტად მარტივი, მგრძობიარე და ემოციურია. მე აქ არ ვგულისხმობ ლექსის პროსოდისას, რომლის შესწავლა მათ არ შეეძლოთ, მაგრამ მაინც ეცნობოდნენ მას გრამატიკის საფუძვლებთან ერთად. ეს ამაღლებული ხელოვნება, არისტოტელეს პოეტიკაში, ჰორაციუსთან და კასტელვეტროს, ტასოს, მაცონის და სხვათა იტალიურ კომენტარებში გვასწავლის ჭეშმარიტი ეპიკური ლექსის კანონებს, დრამატული იქნება ის თუ ლირიკული; გვასწავლის რას წარმოადგენს დეკორაციისა და სტილის შესაბამისობის პრინციპები დრამასა და ეპოსში და რომელია ის უდიადესი შედეგები, რომლებსაც უნდა დავაკვირდეთ და შევისწავლოთ. ეს აიძულებთ მათ მალე მიხვდნენ, რა საძაგელი არსებები არიან ჩვენი მელექსეები და დრამატურგები და აჩვენებს მათ, რა დიდებული გამოყენება შეიძლება ჰქონდეს პოეზიას როგორც რელიგიური და ღვთაებრივი, ისე ადამიანური შინაარსით.

აქედან მოყოლებული დგება შესაფერისი დრო, რათა მოხდეს სტუდენტთა ჩამოყალიბება მწერლებად და კომპოზიტორებად უმაღლეს დონეზე, როდესაც მათი გონება აღჭურვილი იქნება უნივერსალური ხედვით სხვადასხვა საგნის შესახებ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ ისინი მომავალში სიტყვით გამოვლენ პარლამენტში ან საბჭოში, ანდა ეკლესიის ამბიონიდან წარსდგებიან საზოგადოების წინაშე, სადაც ისინი ყურადღებას და პატივისცემას ელიან, უმეტესწილად მრევლი მათ ქადაგებას მოთმინებით, თუმცა ინტერესის გარეშე მოუსმენს. ეს გახლავთ ის მეცნიერებები, რომლებსაც ჩვენმა კეთილშობილმა და თავაზიანმა ახალგაზრდობამ, თორმეტიდან ოცდაერთი წლის ასაკის ჩათვლით, დისციპლინირებულად უნდა მიუძღვნას თავისი დრო, თუკი ისინი გარდაცვლილი წინაპრების მემკვირდეობის იმედად არ აპირებენ ცხოვრებას, იმის მაგიერ, რომ საკუთარი ცოცხალი თავის იმედი ჰქონდეთ. ეს მეთოდური კურსი ითვალისწინებს სწავლის სწრაფი ტემპს. შესაფერის დროს კი უნდა დავიხიოთ უკან შესწავლილის გასახსენებლად. ხანდახან საჭიროა

დავუბრუნდეთ იმას, რაც უკვე ნასწავლი გვაქვს, სანამ იგი კარგად არ განმტკიცდება და ისე მტკიცედ არ გაერთიანდება სრულყოფილ ცოდნაში, როგორც რომაული საბრძოლო ლეგიონი. ახლა კი ღირს გადავხედოთ საუკეთესო სავარჯიშოებსა და დასვენებას, რომელიც სასწავლო კურსს შეადგენს.

აქ მოკლედ აღწერილი სწავლების კურსი, როგორც მე წაკითხულიდან დავასკვენი, მოწონებული იყო პითაგორას, პლატონს, ისოკრატეს, არისტოტელეს და სხვების მიერ, რომელთა მოძღვრებაზე აღიზარდა მრავალი ცნობილი ფილოსოფოსი, ორატორი, ისტორიკოსი, პოეტი და მთავარი მთელს საბერძნეთში, იტალიაში და აზიაში, რომ აღარაფერი ვთქვათ კირენეს და ალექსანდრიის აყვავებულ საგანმანათლებლო კერებზე. მაგრამ ჩვენი განათლების მეთოდი მასზე უკეთესი

იქნება და ასევე გამოაწორებს იმ დეფექტს, რომელსაც პლატონი იწუნებდა სპარტის საგანმანათლებლო სისტემაში. ეს ქალაქი, მათი აკადემია და ლიცეუმი, ახალგაზრდებს უმეტესწილად ომისთვის ამზადებდა; ხოლო აღზრდის ის ინსტიტუტი, რომელზეც მე აქ ვსაუბრობ, თანაბრად მოამზადებს ახალგაზრდებს ომისა და მშვიდობისათვის. ამიტომ შუადღისას, სადილამდე დაახლოებით საათნახევრით ადრე, სტუდენტებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა რომ ივარჯიშონ და შემდეგ დაისვენონ. მაგრამ ეს დრო შეიძლება გავუზარდოთ, იმის მიხედვით, თუ რამდენად ადრე ადგებიან ისინი დილით.

პირველი რიგის წვრთნა, რომელსაც მე მივესალმები, არის იარაღის მარჯვედ მოხმარება, რათა შეეძლოთ თავდაცვა და მისი პირით ან წვერით ზუსტი დარტყმის მიყენება. ეს გახდის მათ ჯანმრთელს, მოქნილს, ძლიერს, ამტანს და გაუჯანსაღებს ფილტვებს. ასევე ეს ყველაზე უტყუარი საშუალებაა რომ გაიზარდნონ მაღალი და ძლიერი და შეიძინონ ვაჟკაცობა, უშიშარი გამბედაობა და სიმამაცე. ეს თვისებები ყალიბდება ჭეშმარიტი სიმტკიცისა და მოთმინების შესახებ დროული ლექციებით და შემეცნებით და გარდაიქმნება ბუნებრივ და ჰეროიკულ ვაჟკაცობად. ეს აიძულებს მათ სძულდეთ სიმხდალე და არასწორი მოქმედება. სტუდენტებს ასევე უნდა ვასწავლოთ ჭიდაობის ილეთები, მოწინააღმდეგის მოჭიდება და შებოჭვა, რადგან ბრძოლის დროს შეიძლება ხშირად იყოს მათი გამოყენების საჭიროება. ამაში ინგლისელები ყოველთვის საუკეთესოები იყვნენ. მე ვფიქრობ ეს საკმარისი იქნება მათი ძალის გამოსაცდელად და სავარჯიშოდ.

რეგულარული შუალედური შესვენებები ვარჯიშის დროს და ასევე კომფორტული დასვენება სადილის წინ - ეს ორივე იქნება მათთვის სასარგებლო და სასიამოვნო საკუთარი თავის და ჭირვეული ხასიათის შეცვლის საქმეში, თუ ამას თან დაერთვის საზეიმო და ღვთაებრივი მუსიკის მელოდიების მოსმენა ან

შესწავლა. როდესაც დახელოვნებული ორგანიზტი ასრულებს ნელ და საზეიმო დისკანტს, დიდებულ ფუგას ან მთლიან სიმფონიას, წარმოუდგენელი ოსტატობით და გრაციოზულობით ეხება ინსტრუმენტს და ასრულებს რომელიმე რჩეული კომპოზიტორის გულმოდგინედ შესწავლილ აკორდებს. ზოგჯერ მანდოლინა ან ორდანი შეჩერდება რელიგიური, საბრძოლო ან საერო სიმღერების აჟღერების მოლოდინში. და თუ ბრძენნი და წინასწარმეტყველნი სასტიკად არ ცდებიან, მუსიკას გააჩნია ადამიანის ხასიათსა და ქცევაზე ზემოქმედების უდიდესი ძალა და შეუძლია გაუთლელი სოფლელი გლეხის უხეშობა და უკონტროლო ემოციები შეარბილოს და თავაზიანობად გარდაქმნას. ასევე მიზანშეწონილად მიმაჩნია მუსიკის მოსმენა ხორციანი კერძების მირთმევის შემდეგ, რაც მათ მონელებაში დაეხმარება. ხოლო ამის შემდეგ დაკმაყოფილებული და კარგ განწყობაზე მყოფი სტუდენტების გონება კვლავ სწავლისაკენ უნდა მივმართოთ. ვახშამდე დაახლოებით ორი საათით ადრე მოულოდნელი განგაშის სიგნალით მოვიხმოთ სტუდენტები მასწავლებელთა ზედამხედველობის ქვეშ ჩატარებულ სამხედრო წვრთნებზე ღია ცის ქვეშ ან საფარში, სეზონის მიხედვით, როგორც ეს რომაელების

ჩვეულება იყო, თავდაპირველად ქვეითად, შემდეგ კი, მათი ასაკის მიხედვით, ცხენზე ამხედრებულნი შეისწავლიან კავალერიის მთელ ხელოვნებას. სტუდენტები სპორტით არიან დაკავებული და ასევე უდიდესი სიზუსტით და ყოველდღიური სამხედრო შეკრებებით ასრულებენ თავიანთ პირველად მოვალეობას; ეუფლებიან ბრძოლისათვის საჭირო ყველანაირ უნარებს, როგორცაა ლაშქრობა, დაბანაკება, გამაგრება, ალყაში მოქცევა და შებრძოლება; სწავლობენ ყველანაირ უძველეს და თანამედროვე სტრატეგიას, ტაქტიკას და ძირითად საომარ პრინციპებს, ისე, თითქოს ხანგრძლივ ომში მონაწილეობდნენ. მათ შეუძლიათ გახდნენ სრულყოფილი და ცნობილი სამხედრო მეთაურები და ჩადგნენ თავიანთი ქვეყნის სამსახურში. და თუ მათ მიახლოებენ იმედისმომცემ არმიას, ისინი ასეთ შემთხვევაში არ დააზარალებენ მას ბრძნული დისციპლინის უქონლობით ან უსამართლო მმართველობით. ისინი არ იქნებიან ისეთი შეუგნებელი პოლკოვნიკები, ვინც ატყუებს თავის ჯარისკაცებს და იპარავს მათ ხელფასებს. ისინი არ მოითმენენ ლოთობას ან ძალადობას. თუ მათ ექნებათ ის განათლება, რაც კარგ ადამიანს და კარგ მმართველს უნდა ჰქონდეს, ისინი არ ჩაიდენენ ამ საზიანო საქმეებს. მაგრამ დავუბრუნდეთ ჩვენს ინსტიტუტს. მუდმივ ვარჯიშისა და მუშაობის გარდა, არსებობს კიდევ გამოცდილების მიღების სხვაგვარი სასიამოვნო შესაძლებლობა, როგორც არის საზღვარგარეთ წასვლა. გაზაფხულობით, როცა ჰაერი მშვიდია და სასიამოვნო, თუ არ გინდა გარეთ გასვლა, ბუნების მშვენიერების ნახვა და არ გახდები მონაწილე დედამიწაზე სამოთხის მსგავსი მხიარულებისა, ეს ნამდვილად სისულელე და ბუნების მიმართ ჩადენილი დანაშაული იქნება. მე ვერ დავიყოლიებ სტუდენტებს, რომ მათ ბევრი ისწავლონ ამ პერიოდში. სწავლის ორი ან სამი წლის შემდეგ, როდესაც ისინი კარგად შეითვისებენ მეცნიერების

საფუძვლებს, მაშინ გავგზავნიდი მათ ქვეყნის ყველა მხარეში არსებულ კომპანიებში სერიოზული და წინდახედული თანმხლებების ზედამხედველობის ქვეშ, რათა დააკვირდნენ და გაეცნონ ყველა ადგილს, სადაც რეალურად მუშაობს ხალხი - ყველანაირ ნაგებობებსა და ნიადაგებს, ქალაქებსა და სამეურნეო მიწებს, ნავსადგურებსა და სავაჭრო პორტებს. ასევე უნდა მოინახულონ პორტები და ზღვა, რათა შეიწავლონ და შეძლებისდაგვარად მიიღონ პრაქტიკული ცოდნა ზღვაოსნობაში და სამხედრო-საზღვაო საქმეში.

უნდა გამოვიყენოთ ყველანაირი გზა, რათა გამოვავლინოთ ბუნებისაგან ბოძებული მათი უნიკალური ნიჭი. თუ მათ შორის იქნება ვინმე, ვისაც ფარული აღმატებული შესაძლებლობები გააჩნია, მივცეთ მათ თავის წარმოჩენის და წარმატების მიღწევის სამართლიანი შესაძლებლობა. მათი წინსვლა სიკეთედ დაუბრუნდება მათ ქვეყანას. ისევ გავხადოთ პოპულარული ის სათნოებანი და ღირსებანი, რასაც ძველად ასე ვაღმერთებდით და თან მივანიჭოთ მათ მეტი უპირატესობანი და აღვავსოთ ქრისტიანული ცოდნის სიწმინდით. მაშინ აღარ დაგვჭირდება პარიზელი ბატონები, რათა წაიყვანონ ჩვენი იმედისმომცემი ახალგაზრდები მათი ექსტრავაგანტული და მფლანგველი მეურვეობის ქვეშ და

გამოგზავნონ უკან გადაქცეულნი მაიმუნებად და უსარგებლო, არასერიოზულ ადამიანებად. მაგრამ თუ მათ სურთ სხვა ქვეყნების ნახვა 23 -24 წლის ასაკში, არა სასწავლებლად , არამედ ბრძნული და გონივრული დაკვირვებისათვის და გამოცდილების გასამდიდრებლად, ამ დროისათვის ისინი დაიმსახურებენ ყველა შემხვედრი ადამიანის და საზოგადოების პატივისცემას იქ, სადაც ისინი გაემგზავრებიან, და მოიპოვებენ საუკეთესო და გამორჩეული ხალხის მეგობრობას. შესაძლოა მაშინ სხვა ერებმა მოისურვონ და სიამოვნებით გვეწვიონ, რათა მოგვბადონ და ჩვენთან მიღებული ცოდნა თავიანთ ქვეყნებში გამოიყენონ. და ბოლოს, მათი კვების შესახებ ბევრს ვერაფერს ვიტყვი, მაგრამ საუკეთესო შემთხვევაში კვება იმავე შენობაში უნდა მოხდეს, რადგან სხვა ადგილას წასვლაში ბევრი დრო დაიხარჯება. კვება უნდა იყოს უბრალო, ჯანსაღი და ზომიერი. ჩემი აზრით, ეს საკითხი საკამათოც კი არ არის.

ასე რომ, ბატონო ჰარტლიბ, თქვენ გაქვთ ჩემი ძირითადი მოსაზრებები წერილობითი სახით, როგორც თქვენ გსურდათ. ეს ის საკითხებია, რაზეც ჩვენ რამდენიმეჯერ გვიკამათია და რომელიც ეხება განათლების ყველაზე საუკეთესო და კეთილშობილ გზას. იგი აკვნიდან არ დაგვყვება, როგორც ამას ზოგიერთი ფიქრობს, და ამის შესახებ ნამდვილად ღირდა სხვადასხვა მოსაზრებების გამოთქმა. მე რომ სათქმელი ასე მოკლედ არ გადმომეცა, კიდევ ბევრ გარემოებას მოვიხსენიებდი, მაგრამ ის, რაც მოგწერეთ, სრულიად საკმარისია მცდელობისათვის, საკითხისათვის ნათელის მოფენისა და მიმართულების

განსაზღვრისათვის. მე მჯერა, რომ სწავლება - ეს არის ის მშვილდი, რომლის ხელში ალება და მოხმარება ყველა ადამიანს არ ძალუძს. მათ რომ თავი მასწავლებლებად მიიჩნიონ, ამისათვის საჭირო იქნება იმ ძალისა და უნარების ფლობა, რომელიც ჰომეროსმა ულისეს უბოძა. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ეს ყველაფერი გაცილებით ადვილი და თვალსაჩინო ჩანს ამ წერილში , ვიდრე ეს სინამდვილეში იქნება. თუმცა იმედი მაქვს, რომყოველივე ამის გაკეთება არც ისე ძნელია, როგორც მე წარმომიდგენია. ეს წარმოდგენები მე არაფერს არ მამლევს, მაგრამ მანიჭებს უდიდეს ბედნიერებას და საუკეთესო სურვილების აღსრულების შესაძლებლობებს, თუ ღმერთი ამას ინებებს და ამ ეპოქას აღმოაჩნდება საკმარისი სულისკვეთება და უნარი, რომ ამას გონების ძალით ჩასწვდეს და შეიგნოს.

Biographical Note

Nino Kvitsinadze is a native of Gori, Georgia, and a graduate of Gori State University with a Master's Degree in English Philology. She is a teacher of English Language and Literature with a Cambridge Certification in Teaching English to Speakers of Other Languages (CELTA). She is currently a student at Saint Andrew's Georgian University taking a course in interpretation and translation. Here is the link to the original English version of Milton's *Of Education* https://milton.host.dartmouth.edu/reading_room/of_education/text.shtml